

Skolverket
registrator@skolverket.se

Datum: 2019-01-04

Remissvar avseende förslag till ändringar i läroplaner om Mer rörelse i skolan (U2018/011430/S) samt utökning av den garanterade undervisningstiden för ämnet idrott och hälsa i specialskolan (U2018/02965/S). Skolverkets diarienummer 2018:838

Inledning

STF grundades 1885 som en ideell förening med syfte att främja natur- och kulturturism i Sverige. Sedan dess har föreningen växt till cirka 238 000 medlemmar. ”Upptäck Sverige” är det genomgående temat för föreningens verksamhet inom natur- och kulturturism. Verksamheten, som ska vara baserad på långsiktig och hållbar utveckling, omfattar nära 300 vandrarhem, hotell, fjällstationer och fjällstugor runt om i Sverige, från söder till norr, från city till lägen i väglöst land. STF har 65 lokalavdelningar som anordnar lokala aktiviteter.

Sedan två år har vi släppt en rapport – Naturklyftan, som visar att stora grupper av barn och unga växer upp utan att känna till den svenska naturen. Brist på vistelse i skog och mark riskerar att cementera det ökande gapet mellan samhällsklasser och minskar den fysiska och psykiska hälsan. Det gapet kallar vi naturklyftan. Även om naturen är gratis visar undersökningen att ekonomin är ett hinder för att barn ska komma ut i naturen. Det kan påverka möjligheten att ta sig till naturområden eller att köpa lämpliga kläder. Men det kan också bero på andra faktorer som är nära sammankopplat med faktorer – exempelvis erfarenheter, tid och resurser.

Visionen ”Vi får människor att upptäcka Sverige” är mer relevant än någonsin i ett samhälle med ökad urbanisering och invandring och där har skolan en viktig roll att tillsammans med oss friluftorganisationer vara inkörporten till friluftslivet och den svenska naturen.

Som en del av paraplyorganisationen Svenskt Friluftsliv står vi bakom deras remissvar (bifogat nedan)

Maria Ros Jernberg,
Vice Generalsekreterare Svenska Turistföreningen

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7, 168 69 Bromma
 info@svensktfriluftsliv.se
 svensktfriluftsliv.se

Till:

Skolverket

registrator@skolverket.se

Remissvar avseende förslag till ändringar i läroplaner om Mer rörelse i skolan (U2018/011430/S) samt utökning av den garanterade undervisningstiden för ämnet idrott och hälsa i specialskolan (U2018/02965/S). Skolverkets diarienummer 2018:838

Inledning

Svenskt Friluftsliv är en paraplyorganisation för 26 ideella friluftsföreningar i Sverige som tillsammans har 1,6 miljoner medlemmar, varav 300 000 är barn och ungdomar. Tillsammans består organisationerna av närmare 9 000 lokala- och regionala föreningar. Svenskt Friluftsliv företräder de ideella friluftsföreningarna i Sverige och är talesperson gentemot regering, riksdag och myndigheter.

En av medlemsorganisationerna i Svenskt Friluftsliv är Friluftsförbundet som är en av Sveriges enskilt största skolhuvudmän genom Skogsmulle i förskolan, Skogshjältarna och skolor med Ur och Skur-profil. Friluftsförbundet driver exempelvis över 200 Ur och Skur-skolor och har avtal med cirka 500 förskolor och skolor totalt i Sverige. En annan av Svenskt Friluftslivs medlemsorganisationer är Sveriges Sportfiske- och Fiskevårdsförbund, Sportfiskarna, som årligen gör betydande insatser för svensk skola. Via satsningen Klassdraget har sedan start 100 000 elever fått fiska på skoltid och samtidigt fått med sig grunderna i allemansrätten. Genom Sportfiskarnas satsning på naturvårdsinriktad utomhuspedagogik – Skolbäcken – får varje år tusentals elever hjälpa till att restaurera ett vattendrag i skolans närområde och samtidigt lära sig mer om ekologi och leka lekar som anknyter till naturvårdsinsatserna. Sportfiskarna fortbildar tillsammans med Naturskyddsföreningen och Naturskoleföreningen årligen 100-tals pedagoger med inriktning på friluftsliv, fiske och friluftssäkerhet.

Uppdrag

Skolverket har under 2018 fått regeringsuppdrag att lämna förslag i läroplanerna på åtgärder som kan öka den fysiska aktiviteten under skoldagen för alla elever, såväl flickor som pojkar, i grundskolan, förskoleklassen, fritidshemmet, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan. Specifikt ska uppdraget redovisa den vetenskapliga kunskapsbasen, beskriva nuvarande praxis för insatser att öka fysisk aktivitet på skolor runtom i landet, analysera behov av åtgärder och lämna förslag för ökad rörelse i skolan, samt föreslå författningsändringar kopplat till ett stärkt ansvar på området. Vidare ska uppdraget ta ställning till i vilka årskurser som utökad undervisningstid i idrott och hälsa – 100 timmar från och med 2019 - ger störst effekt på elevers fysiska aktivitet.

MEDLEMSORGANISATIONER Cykelfrämjandet, Friluftsförbundet, Förbundet Skog och Ungdom, Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet, Riksförbundet Hälsofrämjandet, Riksförbundet Sveriges 4 H, Sportfiskarna, Svenska Brukshundklubben, Svenska Båtunionen, Svenska Cykelsällskapet, Svenska Fjällklubben, Svenska Folksportförbundet, Svenska Frisksportförbundet, Svenska Gång- och Vandrarförbundet, Svenska Islandshästförbundet, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kanotförbundet, Svenska Kennelklubben, Svenska Klätterförbundet, Svenska Kryssarklubben, Svenska Livräddningssällskapet, Svenska Orienteringsförbundet, Scouterna, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Turistföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening.

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7, 168 69 Bromma
 info@svensktfriluftsliv.se
 svensktfriluftsliv.se

Förslag från Svenskt Friluftsliv

Svenskt Friluftsliv är generellt positiva till de förslag som Skolverket för fram i konsekvensutredningarna för läroplanerna om utökad fokusering på fysisk aktivitet under skoldagen, inklusive förslagen om Placering i Läroplanen, Rektors ansvar, tillägget i del 1 om Skolans uppdrag samt en utökning av specialskolans undervisning med 100 timmar vikt åt idrott och hälsa (i åk 7-9). Ökat fokus på fysisk aktivitet i skolan är positivt för hälsan, för inlärning och kan även innebära att elever får bättre möjligheter till att ägna sig åt friluftsliv. Vi har ingen speciell åsikt om, eller synpunkt på, förslaget om att inte inkludera grundsärskolan och sameskolan i satsningen på utökad undervisningstid i idrott och hälsa. Många av de förslag som Svenskt Friluftsliv för fram i denna remiss är dock även relevanta för grundsärskolan och sameskolan eftersom förslagen inte påverkar antalet undervisningstimmar i elevens val och inte specifikt handlar om ämnet idrott och hälsa.

Svenskt Friluftslivs medlemsorganisationer besitter en stor kunskap om friluftsliv och utomhuspedagogik och skulle kunna bistå skolorna med metodstöd, fortbildning och undervisning utomhus (se exemplet i inledningen). Naturligtvis bör ett sådant upplägg kompletteras med kostnadstäckning för organisationerna. Ett flertal projekt har kunnat finansieras via det statsanslag som Svenskt Friluftsliv idag fördelar, men för att få en allmän och större spridning på dessa initiativ behövs en ny finansieringsmodell på lokal nivå.

Svenskt Friluftsliv har ett antal generella och specifika synpunkter som alla är viktiga och relevanta i sammanhanget och som enligt oss delvis saknas i utredningarna. Synpunkterna rör framförallt VAR undervisningen äger rum, det vill säga, i vilken grad undervisningen äger rum inomhus respektive utomhus: En ny svensk forskningsöversikt, som har sammanfattat den omfattande vetenskapliga evidensen kring utomhusundervisning och fysisk aktivitet kopplat till inlärning/skolprestation, visar att elever både är mer fysiskt aktiva och presterar bättre i skolan om delar av undervisningen sker utomhus (Faskunger, Szczepanski & Åkerblom, 2018).

Rapporten fann att undervisning utomhus i både teoretiska ämnen och idrott och hälsa leder till ökad fysisk aktivitet hos elever i grundskolan och dessa faktorer tillsammans leder till ökad kognitiv förmåga, ökad koncentration, förbättrat arbetsminne, förhöjd studiemotivation och till ökad motivation att förbättra sin livsstil. Detta i jämförelse med när all undervisning sker inomhus. Av över hundra vetenskapliga originalartiklar var det endast några artiklar som kunde redovisa några negativa effekter överhuvudtaget och hela 70-90 procent redovisade positiva effekter. Exempel på skolämnen med positiva effekter av utomhusundervisning var matematik, naturvetenskap och språk. Det fanns även evidens för att undervisning utomhus minskade skillnader i skolprestation mellan hög- och lågpresterande elever, det vill säga, lågpresterande elever närmade sig de högpresterande eleverna. Vidare fann översikten att elever upplevde ökad delaktighet och inflytande i undervisningen och att teoretiska fenomen kunde studeras i ett praktiskt/verkligt sammanhang som skolgårdar och närliggande naturområden ofta kan ge. Evidensen för att utomhusundervisning hade positiva effekter på elever var inte koncentrerad till yngre barn, även om den mesta forskningen är gjord på barn upp till cirka 12-13 års ålder.

Att förlägga undervisning utomhus är således en effektiv åtgärd för skolan för att främja fysisk aktivitet under skoldagen. Undervisning utomhus innebär också viktiga steg mot viktiga samhälls- och folkhälsopolitiska mål kring jämställdhet, jämlikhet och ökad folkhälsa, utöver att åtgärden kan bidra till att förbättra skolpolitiska mål. Folkhälsopolitiken i Sverige (prop. 2017/18:249) syftar till att utjämna skillnader i, och skapa goda förutsättningar till, hälsa och välbefinnande. Viktiga delmål handlar om att öka fysisk aktivitet i samhället, främja goda uppväxtvillkor hos barn och ungdomar, öka delaktighet och inflytande i samhället och att främja utbildning och höja kompetens i befolkningen. Allt detta kan främjas om en större andel av undervisningen sker utomhus.

MEDLEMSORGANISATIONER Cykelfrämjandet, Friluftslivfrämjandet, Förbundet Skog och Ungdom, Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet, Riksförbundet Hälsofrämjandet, Riksförbundet Sveriges 4 H, Sportfiskarna, Svenska Brukshundklubben, Svenska Båtunionen, Svenska Cykelsällskapet, Svenska Fjällklubben, Svenska Folksportförbundet, Svenska Frisksportförbundet, Svenska Gång- och Vandrarförbundet, Svenska Islandshästförbundet, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kanotförbundet, Svenska Kennelklubben, Svenska Klätterförbundet, Svenska Kryssarklubben, Svenska Livräddningssällskapet, Svenska Orienteringsförbundet, Scouterna, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Turistföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening.

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7, 168 69 Bromma
 info@svensktfriluftsliv.se
 svensktfriluftsliv.se

Svenskt Friluftsliv anser:

1) Förtydliga potentialen som undervisning utomhus har för det aktuella uppdraget

Svenskt Friluftsliv anser att läroplanerna behöver förtydliga att möjligheterna till hälsofrämjande fysisk aktivitet under skoldagen kan ske i såväl teoretiska som skapande ämnen (inte bara i ämnet idrott och hälsa), samt både i undervisning inomhus och utomhus. Genom att förtydliga detta är risken mindre att det utökade uppdraget "hamnar i knät" på pedagogerna som undervisar i idrott och hälsa, eller att eleverna själva förväntas lösa grundskolans uppdrag på rasterna. Pedagoger som undervisar i teoretiska ämnen har en viktig roll för att skolans utökade uppdrag med fysisk aktivitet under skoldagen ska gå att genomföra, bland annat genom att de förlägger en större andel av undervisningen utomhus.

Skrivelserna i läroplanerna betonar vikten av hälsofrämjande fysisk aktivitet för elevernas hälsa och välbefinnande och kunskap om kopplingen till deras hälsa och välbefinnande. Svenskt Friluftsliv saknar här kopplingen mellan regelbunden fysisk aktivitet/minskat stillasittande och skolprestation och inläring. Förslaget till tillägg lyder: "När fysisk aktivitet är en naturlig del av elevernas dag kan utbildningen bidra till att eleverna förstår hur detta kan påverka hälsa och välbefinnande". Svenskt Friluftsliv föreslår att tillägget utformas:

"När fysisk aktivitet är en naturlig del av elevernas dag kan utbildningen bidra till att eleverna förstår hur detta kan påverka hälsa, välbefinnande, skolprestation och inläring".

Förslaget är i linje med regeringens folkhälsopolitiska ramverk (prop. 2017/18:249) som betonar betydelsen av regelbunden fysisk aktivitet för god hälsa och hälsans betydelse för inläring, samt resultaten från ovanstående vetenskapliga översikt (Faskunger, Szczepanski & Åkerblom, 2018).

2. Förtydliga potentialen som skolgården och närliggande utomhusmiljöer har för uppdraget

Forskning visar på skolgården och den närliggande naturmiljöns betydelse för den fysiska aktiviteten hos elever. Tillgängliga och ändamålsenliga förskole- och skolgårdar spelar en viktig roll för elevers lärande, utveckling och hälsa. Friluftslivspolitikens mål om ett rikt friluftsliv i skolan anger också att elever bör ges goda möjligheter att vistas utomhus. Många skolgårdar i Sverige har dock ett stort behov av utveckling och förbättring vad gäller utformningen. Av SCB:s rapport "Grundskolor och friytor" (2018) framgår att friytorna vid skolor i Sverige minskar, vilket negativt påverkar förutsättningarna till fysisk aktivitet och utomhusundervisning. För att Skolverkets utökade uppdrag för fysisk aktivitet ska få genomslag kan regleringen av skolors utemiljöer och dess omgivning behöva utvecklas vad gäller såväl storlek som utformning.

Svenskt Friluftsliv föreslår därför att läroplanerna behöver framhäva potentialen som skolgården och närliggande naturmiljöer har som pedagogiska rum i skolans arbete. En utveckling av skolgårdar och/eller närliggande naturmiljöer är också viktiga insatser för att skolor regelbundet ska kunna genomföra friluftsdagar. Svenskt Friluftsliv anser att det behövs fler friluftsdagar i skolornas verksamhet då antalet friluftsdagar har minskat, samt att det blir ett krav på rektor att genomföra regelbundet återkommande friluftsdagar. Det är därför oroande att Skolinspektionen i sin rapport om Idrott och hälsa konstaterar att "att kunskapsområdet friluftsliv och utevistelse på i stort sett samtliga besökta skolor ges ett mycket begränsat utrymme".

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7, 168 69 Bromma
 info@svensktfriluftsliv.se
 svensktfriluftsliv.se

3. Förtydliga läroplanens skrivelse om lek, rörelse och yngre barn

Under Skolans uppdrag står att "Skapande och undersökande arbete samt lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet" och "Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna ska tillägna sig kunskaper". Detta är enligt forskning förvisso helt korrekt, men för samtidigt med sig ett litet olyckligt budskap i sammanhanget, nämligen att läsaren får intrycket att läroplanen i (Skolverkets) efterföljande tillägg framförallt handlar om de yngre eleverna. Det är således de yngre eleverna som ska ägna sig åt hälsofrämjande fysisk aktivitet – inte de äldre.

Svenskt Friluftsliv anser att den första meningen borde lyda:

"Skapande och undersökande arbete samt lek och rörelse är väsentliga delar i det aktiva lärandet för alla elever".

Den andra meningen skulle egentligen kunna tas bort, då översikten av Faskunger med kollegor (2018) visar att effekterna av fysisk aktivitet/lek/utomhusvistelse i skolan har positiva effekter på inlärning och prestation i skolan hos i praktiken alla elever – den är inte begränsad till de yngre barnen. Alternativet är att skriva:

"Skapande och undersökande arbete samt lek och rörelse är väsentliga delar i det aktiva lärandet och har stor betydelse för att alla elever ska tillägna sig kunskaper, utveckla hälsa och välbefinnande".

4. Rektors ansvar

Det är enligt Svenskt Friluftsliv positivt att rektorns ansvar för att skapa förutsättningar till fysisk aktivitet under skoldagen förtydligas och förstärks genom det föreslagna femte tillägget i läroplanerna. Tillägget minskar risken för att skolans uppdrag blir ett "stuprör" i verksamheten eller att uppdraget inom skolan anses enbart vara en angelägenhet för pedagogerna i idrott och hälsa. Även på denna punkt skulle skrivelsen kunna betona att skolans uppdrag med ökad fysisk aktivitet kan innefatta både teoretiska och skapande ämnen, samt undervisning såväl inomhus som utomhus. Svenskt Friluftsliv föreslår att texten utökas med en mening som förtydligar detta. Ett sådant tillägg betyder inte att skolan SKA eller MÅSTE agera på ett visst sätt, utan att de KAN göra det om rektor finner det lämpligt, vilket är i linje med utredningens förslag om att genomföra förändringar på förordningsnivå (under del 2).

5. Kostnader (punkt 4.1)

Utredningen anger att uppdraget sannolikt kommer medföra vissa ökade kostnader för skolhuvudmännen, till exempel för lokaler, utrustning och lokaler. Svenskt Friluftsliv vill poängtera att ett utökat uppdrag med fysisk aktivitet under skoldagen inte nödvändigtvis behöver innebära ökade lokalkostnader. Om en större andel av utbildningen sker utomhus, på skolgården eller i närliggande naturområde är kostnaderna för det utökade uppdraget mycket små. Dock finns på många skolor ett stort behov av att skapa attraktiva utemiljöer för att undervisning utomhus överhuvudtaget ska kunna genomföras på ett tillfredsställande sätt och att främja rörelse hos elever. Kostnaderna för att förbättra en utomhusmiljö är ofta betydligt lägre jämfört med motsvarande åtgärder inomhus. Dock kan kostnader tillkomma för vidareutbildning av personal, vilket utredningen mycket riktigt tar upp.

Det finns indikationer på att utemiljöerna vid skolor minskar. Den kartläggning av landets skolgårdar som SCB publicerade 2018 på uppdrag av Boverket, bekräftar den bilden. Mellan år 2013-2017 har landets skolgårdar i snitt minskat i storlek med 4 kvadratmeter per barn. Orsaken är att dels att det i dagsläget är fler antal barn på skolorna, dels att skolorna också bygger på ut med permanenta eller tillfälliga byggnader på skoltomten.

MEDLEMSORGANISATIONER Cykelfrämjandet, Friluftsförbundet, Förbundet Skog och Ungdom, Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet, Riksförbundet Hälsofrämjandet, Riksförbundet Sveriges 4 H, Sportfiskarna, Svenska Brukshundklubben, Svenska Båtunionen, Svenska Cykelsällskapet, Svenska Fjällklubben, Svenska Folksportförbundet, Svenska Frisksportförbundet, Svenska Gång- och Vandrarförbundet, Svenska Islandshästförbundet, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kanotförbundet, Svenska Kennelklubben, Svenska Klätterförbundet, Svenska Kryssarklubben, Svenska Livräddningssällskapet, Svenska Orienteringsförbundet, Scouterna, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Turistföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening.

Svenskt Friluftsliv

Johannesfredsvägen 7, 168 69 Bromma
 info@svensktfriluftsliv.se
 svensktfriluftsliv.se

6. Likvärdig utbildning

Svenskt Friluftsliv har två övergripande synpunkter som rör likvärdighet och jämlikhet: dels en om jämställdhet/jämlikhet vid undervisning utomhus, dels en som rör funktionshinder/villkoren för elever med funktionsnedsättningar vid detsamma.

När det gäller jämställdhet/jämlikhet – punkt 4.2 i utredningen - menar Svenskt Friluftsliv att läroplanen skulle kunna poängtera att undervisning utomhus har potential att utjämna skillnader i skolprestation mellan elever. Forskning visar att utomhusundervisning kan främja traditionellt (i klassrumsbaserad undervisning) lågpresterande elevers skolprestationer och inläring (ofta pojkar i tonåren enligt forskning) samtidigt som undervisning utomhus främjar rörelse hos de elever som är minst fysiskt aktiva generellt (ofta flickor i tonåren enligt forskning). I den vetenskapliga översikten av Faskunger med kollegor (2018) finns stöd för att båda dessa effekter kan främjas genom ökad andel utomhusundervisning i skolan.

När det gäller funktionshinder – punkt 4.5 i utredningen – rekommenderar Svenskt Friluftsliv att läroplanen tar upp det faktum att tillgängligheten och förutsättningarna att bedriva utomhusundervisning på skolgårdar och i närliggande naturområden behöver förbättras. Dessa miljöer har ofta ett antal fysiska hinder som förhindrar eller försvårar utevistelse för både elever och personal med funktionsnedsättningar. Tillgängligheten och användbarheten av utomhusytor behöver förbättras för att alla elever och personal ska kunna delta i undervisningen utomhus på lika villkor, t ex vid friluftsdagar. Ett förtydligande i läroplanerna på denna punkt skulle även stärka skolgården som pedagogiskt rum och utomhusundervisning som en viktig pusselbit för att främja skolprestation och inläring hos elever.

Referenser:

Faskunger J, Szepeński A & Åkerblom P (2018). *Klassrum med himlen som tak. En kunskapsöversikt om vad utomhusundervisning betyder för lärande i grundskolan*. Skrifter från Forum för ämnesdidaktik nr 10. Linköpings universitet, Linköping.

Friluftsförbundet (2018) *Friluftsförbundets verksamhetsplan 2019*. www.friluftsförbundet.se, Stockholm.

Regeringens proposition 2017/18:249. *God och jämlik hälsa – en utvecklad folkhälsopolitik*. Stockholm.

SCB, Statistiska Centralbyrån (2018) *Grundskolor och friytor. Nationell kartläggning och uppföljning av grundskoleelevers tillgång till friytor 2014-2017*. Stockholm.

<https://www.skolinspektionen.se/sv/Beslut-och-rapporter/Publicationer/Granskningsrapport/Kvalitetsgranskning/idrott-och-halsa/>

<https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/barns-och-ungas-utemiljo/nationell-kartlaggning-visar-att-skolgardarna-krymper/>

Ulf Silvander

Johan Faksunger

Generalsekreterare

Expert, Fysisk aktivitet & folkhälsa

MEDLEMSORGANISATIONER Cykelförbundet, Friluftsförbundet, Förbundet Skog och Ungdom, Korpen Svenska Motionsidrottsförbundet, Riksförbundet Hälsöförbundet, Riksförbundet Sveriges 4 H, Sportfiskarna, Svenska Brukshundklubben, Svenska Båtunionen, Svenska Cykelsällskapet, Svenska Fjällklubben, Svenska Folksporförbundet, Svenska Frisksportförbundet, Svenska Gång- och Vandrarförbundet, Svenska Islandshästförbundet, Svenska Jägareförbundet, Svenska Kanotförbundet, Svenska Kennelklubben, Svenska Klätterförbundet, Svenska Kryssarklubben, Svenska Livräddningssällskapet, Svenska Orienteringsförbundet, Scouterna, Svenska Skridskoförbundet, Svenska Turistföreningen och Sveriges Ornitologiska Förening.